

Radio Kerkske - Antwerpen tot in de Buggenhoutse huiskamers

In een vorig nummer van Ter Palen heb ik een bijdrage over de vooroorlogse uitzendingen van het N.I.R. gepubliceerd. N.I.R. is de afkorting voor het voormalige Nationaal Instituut voor Radio-omroep, nu VRT. Het ging over de rol die de Opdorpse universiteitsprofessor en dialecticus Edgard Blancquaert in het taalbeleid van deze zender heeft gespeeld ⁽¹⁾.

Buggenhoutenaren die toendertijd een radiotoestel bezaten, luisterden niet alleen naar de officiële NIR-uitzendingen vanuit Brussel. Ook een populaire pionierzender die bekend stond als Radio Kerkske had bij ons vele trouwe luisteraars. Radio Kerkske “O.N.-4.E.D.” Antwerpen was al sedert de jaren twintig van de vorige eeuw in de ether en kende vooral in de dertiger jaren een groot succes.

Radiopionier Georges de Caluwé, 1889-1962

De oprichter en bezieler van de zendpost was de Edegemnaar Georges de Caluwé, 1889 – 1962. Hij was een radiopionier die zijn apparatuur uitbouwde van lokale zender voor Antwerpen en randgemeenten tot een grote regionale omroep met luisterbereik tot ver in het Vlaamse land. Dankzij een gewiekste commerciële promotie werden weldra zowel het Waasland als de streek van

(1) Jos van Stappen, “Edgard Blancquaert en het N.I.R.”, Ter Palen, 30ste jaargang, nr. 3, september 2009, p. 81-89.

Aalst en Dendermonde als markt veroverd. Blijkbaar konden de programma's tot ver in de Kempen en Vlaams-Brabant worden opgevangen.

Misschien zullen sommige leden van Ter Palen, vooral lezers van iets rijpere leeftijd, nog een vage herinnering aan bepaalde

uitzendingen van Radio Kerkske hebben. Vooral het liedje waarmee 's morgens de uitzendingen begonnen, bleef gemakkelijk in het geheugen hangen omwille van de optimistische boodschap:

*“Goede morgen, het is tijd om de dagtaak te beginnen,
want het daglicht straalt naar binnen,
al 't geluk blij van zin, 't is wonderdruk.
Goede morgen, het is tijd om de dagtaak te beginnen.”*⁽²⁾

Sommigen die het ooit hoorden, kunnen de melodie half meezingen, zo sterk zit de tekst nog in hun hoofd en in hun gemoed geprent. Dit bevestigden me o.a. Jos Bruyland, Antoon Buys en Ghislaine Steps uit eigen ervaring. 's Avonds werden de uitzendingen besloten met een *“Wel te rusten, goede nacht.”* Misschien is er nog iemand die de tekst uit het hoofd kan aanvullen?

(2) Gestencild clubblaadje, Heemkring Edegem “De Pastorij”, 1975, p. 5, museum en archief Strijdersstraat 18, Edegem. Archivaris Paul Franck

Een journalist van de Gazet van Antwerpen beschrijft in de krant van 7 mei 1975 het leven van Georges de Caluwé aan de hand van een interview met zijn zonen Marcel en Bruno ⁽³⁾. Radiopionier Georges de Caluwé ligt in Edegem begraven, maar volgens de officiële akten werd hij in 1889 in Rijsel, Frankrijk, geboren. Hij overleed op 73-jarige leeftijd op 13 december 1962 te Antwerpen aan de gevolgen van een operatie. Onverwacht, want hij had met zijn radiouitzendingen nog vele plannen op stapel.

Een legendarische figuur

Georges de Caluwé was een figuur die mee de Antwerpse geschiedenis heeft geschreven. Geen kamergeleerde, maar een man van het volk, die bezielde vocht voor een eigen radio-omroep, van en voor zijn volksgenoten. Vele Antwerpse kunstenaars van allerlei slag bezorgde hij met zijn zender een podium en een publiek. *“Mijn vaders speelgoed, zijn gekoesterde hobby voor al zijn vrije tijd, was zijn zender.”* Zo vertelt het zijn zoon Marcel in het hierboven geciteerde interview.

Georges' eerste primitieve zender stond in de Provinciestraat in Antwerpen, in 1922. Daar deed hij proefnemingen mee. In het najaar van 1927 stelde een pastoor hem de torenkamer van zijn kerkke ter beschikking. De zendantenne werd als een grote mast bovenop de kerktoren geplaatst. *Radio Kerkke*, de eerste privé radiozender in ons land, was geboren. *“Drie dagen per week verzorgde Georges de Caluwé radiouitzendingen. Op 250m.band. Zijn eerste programma's waren orgelconcerten en de preken van de pastoor.”* Misschien betreft het hier het protestantse kerkje in de

(3) Artikel “Georges de Caluwé, radio Kerkke was zijn leven.”, in Gazet van Antwerpen, 7 mei 1975, p. 6, interview met zijn zoon Marcel

Bexstraat te Berchem en was de behulpzame pastoor eigenlijk een evangelische dominee?

In 1926 werd het omroepteken definitief “**O.N.-4.E.D. – RADIO ANTWERPEN**”. Alles scheen technisch vlot te lopen. Georges waande zich omgeven door rozengeur en maneschijn. Maar financieel ging het zijn zender minder goed. Georges zat een flink stuk boven zijn budget. “*Het was een gebroken De Caluwé die in 1930 omriep dat hij ermee stopte.*” De sinjoren wilden echter hun populaire radio Kerkske niet missen. Duizenden schoten te hulp. “*Een ‘Vriendenkring’ werd opgericht met weldra 40.000 leden.*” Publiciteit van grote Antwerpse firma’s spoot nieuw financieel bloed in de onderneming. Er werd aan de Mechelsesteenweg in Edegem een gloednieuwe zender gebouwd. Radio Kerkske kreeg de wind in de zeilen en schoot met vernieuwde kracht de ether in.

Magazine Radio Antwerpen

Tussen 1935 en 1940 waren het de vette jaren voor Georges de Caluwé. Hij ontplooidde met glans zijn organisatorische en managementtalenten. Bekwame medewerkers werden aangetrokken. De zaak draaide niet langer op louter vrijwilligers, onvergoed. Met ingang van 1933 werd een wekelijks “Magazine Radio Antwerpen” uitgegeven, het weekblad van ON 4 ED, prijs 1 frank, per jaar 45 frank. Niet echt goedkoop voor die tijd! Georges de Caluwé hield als “Bestuurder” het roer stevig in handen. Bij mijn opzoeken in verband met het artikel over het N.I.R. en Edgard Blancquaert ontdekte ik toevallig in de erfgoedbibliotheek te Antwerpen een volledige jaargang van het Magazine Radio Antwerpen. De zesde jaargang, 1939 tot en met 12 mei 1940 ⁽⁴⁾. Door de mobilisatie van het Belgisch leger en de naderende oorlogstijd had Georges de Caluwé noodgedwongen

alsmaar meer medewerkers moeten missen. Georges probeerde altijd opnieuw aan alle situaties een mouw te passen, maar de inval van Duitsland op 10 mei 1940 deed definitief de deur dicht. Ook in de nabuurlanden en in Duitsland zelf verdwenen de meeste privézendes uit de ether. De staatsveiligheid, of het nu de Sicherheitspolizei of de Franse Sureté was, stond overal wantrouwig tegenover particuliere radiozenders.

Het Magazine Radio Antwerpen verscheen wekelijks op tabloid formaat. Het was een ware voorloper van de huidige radio- en TV-programmaboekjes. Naast een opsomming en voorstelling van de eigen radioprogramma's omvatte het een aantal vaste rubrieken. Vooraan een paar redactionele artikels zoals verslagen van sportwedstrijden en van allerlei vieringen in het Antwerpse. Bijvoorbeeld jubileumfeesten bij sponserende firma's, berichten over de werking van de vriendenclubs die overal in het land de

(4) "Magazine Radio Antwerpen ON.4.ED.", Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience (EHC), ingang Korte Nieuwstraat, Antwerpen, - archiefnummer G953 70 (c3-082C).

promotie van radio Kerkske steunden met zangcrochets, revues en feestavonden. Naast een paar bladzijden met de summiere programmatie van een reeks binnen- en buitenlandse radiozenders kregen de lezers ook mededelingen over wat er als concerten, opvoeringen in de Koninklijke Vlaamsche Opera, het Volkstoneel, het Luna theater en elders op de affiche stond. Tenslotte hele pagina's vol met de tekst van populaire volksliedjes, meezingers die door Radio Antwerpen werden uitgezonden. Wie herinnert zich niet het refrein en de melodie van sommige van die liedjes, zoals bijvoorbeeld :

*“Korenbloemenblauw
zijn de ogen die mij aan jou binden.
Korenbloemenblauw is de hemel waar wij ons bevinden.
Daarom mijn liefste zweer ik je trouw,
't Komt door die kijkers van jou.
Korenbloemenblauw.”*

Of nog:

*“Ik heb een huis met een tuintje gehoord,
Gelegen in een gezellige buurt,
En als ik zo naar mijn bloemetjes kijk,
Voel ik mij als een koning zo rijk.”*

Bezettingstijd

De Duitse bezetters, vermoedelijk in opdracht van de Kommandantur Antwerpen, vielen het kerkje aan de Bexstraat binnen, maar zonder resultaat. De zendmast op de toren hadden ze niet zo gauw in de gaten. Anderzijds hadden Georges en een paar helpers de apparatuur nog snel in veiligheid naar Edegem overgebracht. Het verdere wedervaren van Georges de Caluwé en radio Kerkske tijdens de bezettingsjaren is me niet bekend. Blijkbaar zijn hierover geen akten of publicaties beschikbaar.

Een energieke man als Georges zal wel niet lang werkloos bij de pakken hebben blijven zitten en middelen hebben gezocht om de uitzendingen te hervatten, al was het maar om den brode. Radio Kerkske vond opnieuw zijn weg in de ether. Vermoedelijk met beperkte programma's, want zowel de bezetter en de collaborateurs als de weerstand hielden de werking scherp in de gaten. Niettemin slaagden Georges en zijn medestanders erin om geheime codeberichten met Engeland uit te wisselen. Naar het schijnt had de zendpost in de Bexstraat af te rekenen met enkele verdachte brandjes, misschien wel aangestoken uit achterdocht?

Alleszins is het zo dat Marcel van Noten ⁽⁵⁾, jarenlang gemeentesecretaris van Edegem, nu gepensioneerd, maar in zijn jeugd tijdens W.O. II lid van de weerstand, me onlangs vertelde dat Georges de Caluwé op 4 september 1944, dit is de dag van de bevrijding van Brussel, via zijn radio Kerkske dezelfde namiddag, amper een paar uur later dus, de blijde boodschap aan zijn Antwerpse luisteraars kond deed. De stad Antwerpen zelf was echter nog niet bevrijd en de plaatselijke Feldgendarmarie die meeluisterde, stuurde meteen twee met mitrailleurs gewapende moto's met zijspan naar Edegem om de uitzending te stoppen. De gewapende Edegemse weerstand had de situatie blijkbaar voorzien en de zender in bescherming genomen. Er ontstond een vuurgevecht en de verraste motards maakten in allerijl rechtsomkeer, terug naar hun basis te Antwerpen. Gelukkig vielen er geen zwaargewonden.

(5) Marcel van Noten, °1924, gewezen gemeentesecretaris van Edegem, privé Zomerlei 24, 2650 Edegem,

Nieuwe start na de oorlog

Direct na de bevrijding kocht Georges de Caluwé basismateriaal voor een moderne zender aan. De installatie vlotte echter niet,-- Radio Kerkske kreeg geen zendvergunning meer. Het parlement en de officiële zenders wilden de piraatzenders definitief het zwijgen opleggen. Maar Georges de Caluwé zette koppig door ondanks dreigende vervolging door het parket. Om vanonder de tegenwerking uit te komen, smeedde hij plannen om vrij vanop de zee uitzendingen te verzorgen. *“In 1960 diepte hij ergens in Le Havre het karkas van een betonnen lichter op de kop en liet het naar Antwerpen slepen.”* Hij doopte het **“Uilenspiegel”**. Als een zeewaardig radioschip ging het op de zeeschelde voor anker liggen. De nieuwe uitzendingen begonnen meteen.

Georges de Caluwé kon die kroon op zijn levenswerk nog twee maanden meemaken. Vermoeid en overwerkt stierf hij op 13 december 1962 te Antwerpen in het Stuivenberg-ziekenhuis. *“Drie dagen nadien sloeg zijn betonnen ‘Uilenspiegel’ tijdens een*

zware storm van zijn ankers los en beet zich bij Cadzand in het zand vast.” Schorremorrie plunderde de lading en de hele voorraad muziekplaten. ‘Uilenspiegel’ bleef achter als een toeristische attractie voor de badgasten. Zo verdween Georges’ droom en levenswerk voorgoed...

Herinneringen

Bij velen in Vlaanderen leeft nog een herinnering aan de uitzendingen van Radio Kerkske. Vooral de liedjes van de populaire zanger **Frans Lamoen**, met zijn “Finor en Finorineke” kunnen soms uit het geheugen opduiken. Frans Lamoen werkte iedere zaterdag om halfzeven mee aan “*Het*

halfuurtje van Chocolate Finor – Meurisse.” Dit was voor velen de inzet van het vrije weekend. Overal werden de liedjes dapper meegezongen en werd uitbundig genoten van de sappige sketches, sommige in puur Antwerps dialect. Bijvoorbeeld de reclame voor Fox-kaas : “*Mag je zuster kaas? / Ik heb geen zuster. / En als je nu een zuster had, zou ze dan Fox-kaas eten? / ... Eet meer Fox-kaas!*”, enzovoort.

Dank zij een uitgebreid persoonlijk netwerk van relaties met zowel binnen- als buitenlandse vedetten als met politici en andere personaliteiten kreeg Georges allerhande bekende personen voor de micro. Geregeld werden interviews opgenomen en uitgezonden. Zangeres **Nini de Boël** dankte er veel van haar populariteit aan. Ook Camiel Huysmans, Joris Diels, Karel Caers, Charles Trenet en zovele anderen verkregen er ruime naambekendheid door. Medewerker Mark Turfkruyer promootte in zijn ‘*filmkronijken*’ de opkomende Vlaamse en buitenlandse films. Kermissen, koersen en andere sporten, crochets en volksspelen waren overal in trek.

Besluit

Georges de Caluwé is lang vergeten en een onbekende geworden. Radio Kerkske wordt nergens meer vernoemd. Zelfs in Edegem, voor mij als ingeweken Hovenaar een buurgemeente geworden, met het lokaal van de heemkring op minder dan een kilometer afstand van mijn woning! Men was er blij met een gelijkaardig artikel als het huidige dat ik aldaar in het heemkundig clubblad publiceerde onder de titel “Georges de Caluwé en Radio Kerksken”. Deze legendarische figuur, een toonbeeld van wilskracht en doorzettingsvermogen, een echte radiopionier, verdient de aandacht die hij hiermee postuum krijgt.

Jos van Stappen